

Marcin Zabawa
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6035-7982>
e-mail: marcin.zabawa@us.edu.pl

O wyrazie *bestseller* w polszczyźnie: częstotliwość, znaczenie, konteksty użycia*

On the word *bestseller* in Polish: frequency, meaning, context of use

Abstrakt

Celem niniejszego artykułu jest analiza anglicyzmu leksykalnego *bestseller* w polszczyźnie. Pierwsza część artykułu poświęcona jest zarysowaniu tła (tj. opisowi znaczeń i częstotliwości użycia wyrazu *bestseller* w języku-modelu, czyli angielszczyźnie), a następnie przedstawione są informacje nt. częstości użycia omawianego słowa w polszczyźnie i jego definicje w wybranych słownikach. Zasadnicza część artykułu poświęcona jest opisowi nowych kontekstów użycia słowa, które zostały zestawione z definicjami słownikowymi (polskimi i angielskimi), a także zilustrowane licznymi przykładami użycia, zaczerpniętymi przede wszystkim z Internetu. Artykuł wykazuje, że choć początkowo omawiany wyraz był używany głównie w odniesieniu do książek (a następnie także muzyki i filmów), to obecnie znacząco rozszerzył swój zakres użycia i jest używany w tak różnych kontekstach, jak np. związanych z jedzeniem w restauracji, pokojami hotelowymi czy kursami tańca. Artykuł kończą uwagi o charakterze normatywnym: wyraz nie sprawia trudności morfologicznych, ale nie zawsze jest najbardziej trafnym słowem w danym kontekście. Czasem na pierwszy plan wysuwają się bowiem potrzeby reklamowo-marketingowe, a nie ściśle semantyczne.

Słowa kluczowe: zapożyczenia właściwe, zapożyczenia semantyczne, anglicyzmy, neosemantyzmy, *bestseller*

Abstract

The aim of the present paper is to analyze the English borrowing *bestseller* used in Polish. The first part of the article provides a description of meanings and the frequency of use of the form *bestseller* in the source language, i.e. English; then, analysis of the frequency of use of the word *bestseller* in Polish is provided and definitions of the word available in Polish dictionaries are analyzed. The paper essentially focuses on discussing new contexts of use of the word in question, presented against the background of dictionary definitions (in both Polish and English dictionaries), and illustrated with numerous examples, taken

* Dziękuję dwóm anonimowym recenzentom wcześniejszej wersji niniejszego artykułu za cenne dla mnie uwagi i sugestie.

primarily from the Internet. The article shows that although the word under scrutiny was initially used mainly with reference to books (and later also music and films), now it significantly expanded its scope and appears in various contexts, such as those connected with food in restaurants, hotel rooms or dance lessons. The final part of the article is devoted to normative assessment of the word *bestseller* in Polish: it does not pose any problems in connection with morphology, but it is not always the most appropriate form in a given context. It seems that sometimes marketing and advertising needs, rather than purely semantic ones, are given priority.

Keywords: lexical borrowings, semantic borrowings, English borrowings in Polish, semantic innovations, *bestseller*

1. Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza anglicyzmu leksykalnego¹ *bestseller* w polszczyźnie. Wyraz ten jest bardzo ciekawy, gdyż stale rozszerza swoje znaczenie i pojawia się w nowych kontekstach. Zmiany te zachodzą na kilku poziomach. Przyjrzymy się zatem jego znaczeniu i użyciu w polszczyźnie. Najpierw jednak krótko prześledzimy rozwój konstrukcji *bestseller* w języku wyjściowym, tj. w angielszczyźnie.

2. Wyraz *bestseller* w angielszczyźnie

Wydaje się (por. OED²), że jako pierwsza pojawiła się w angielszczyźnie konstrukcja przymiotnikowa *bestselling* (pierwsze poświadczone użycie, zapisane z łącznikiem, tj. jako *best-selling*, pochodzi z 1797 r.³), rozumiana dosłownie, por. słownikową definicję: „That achieves better sales, or is sold in greater numbers, than anything or anyone else; that is a bestseller” (‘który uzyskuje lepsze wyniki sprzedaży lub sprzedaje się w większych ilościach niż cokolwiek lub ktokolwiek inny; który jest bestsellerem⁴). Warto podkreślić, że podane przez słownik przykłady użycia dotyczą bardzo wielu

¹ Celem niniejszego artykułu nie jest refleksja nad wątpliwościami terminologicznymi dotyczącymi np. terminu *anglicyzm* czy *zapożyczenie*. Z tego względu rezygnuję tutaj z podawania wyczerpującej literatury przedmiotu. Całościowy, syntetyczny opis anglicyzmów w polszczyźnie (ze szczególnym naciskiem na ich podział i opis różnych typów), wraz z szeroką bibliografią przedmiotu, można znaleźć w monografii A. Witalisz (2016).

² Lista skrótów nazw słowników, wraz z ich danymi bibliograficznymi, znajduje się na końcu artykułu.

³ Wcześniejszą konstrukcją podobnego typu, jak podaje słownik, było *well-selling* (pierwsze poświadczone użycie pochodzi z 1606 r.). *Best-selling* został zatem utworzony najprawdopodobniej poprzez analogię do *well-selling*.

⁴ Wszystkie tłumaczenia cytatów obcojęzycznych zostały dokonane przez autora artykułu.

różnych towarów, nie tylko książek czy programów komputerowych, ale i zdecydowanie bardziej nietypowych, jak np. mięso (baranina, wołowina) albo wiadro w kształcie dyni. Już zatem tak pobieżna analiza wskazuje na fakt, że wyraz *bestselling* może być użyty w angielszczyźnie w odniesieniu do bardzo szerokiej grupy towarów.

Konstrukcja rzeczownikowa *bestseller* (początkowo zapisywana jako *best seller*) pojawiła się znacznie później niż przymiotnikowa *bestselling* (pierwsze poświadczone użycie według OED pochodzi z 1864 r., a zatem niemal siedemdziesiąt lat później). Konstrukcja ta jest definiowana przez słownik jako „an item that is sold in greater numbers than anything else of its type; esp. a book whose sales are the highest of any book in a particular category or during a particular period. Also more loosely: something that sells exceptionally well” (‘przedmiot, który sprzedaje się w większych ilościach niż inne przedmioty tego typu, zwłaszcza książka, która sprzedaje się lepiej niż jakakolwiek inna książka podobnego typu lub w określonym przedziale czasu. Także w znaczeniu mniej ścisłym: coś, co sprzedaje się wyjątkowo dobrze’). Definicja wskazuje zatem, że słowo pojawia się szczególnie często w odniesieniu do książek. Podane jednak przez słownik przykłady sugerują, że wyraz jest używany w odniesieniu do bardzo różnych towarów, takich jak np. konie pociągowe, samochody lub nakrycia głowy.

Co istotne, słownik podaje jeszcze drugą definicję słowa *bestseller*: „originally: an author who has written a bestselling book or books. Later more generally: a person (esp. a creative artist) whose work sells extremely well” (‘pierwotnie: autor, który napisał bardzo dobrze sprzedającą się książkę lub książki. Później bardziej ogólnie: osoba (zwłaszcza artysta), którego prace sprzedają się szczególnie dobrze⁵). Znaczenie to pojawiło się w angielszczyźnie znacznie później (pierwsze poświadczone użycie pochodzi z 1907 r.; OED). Co ciekawe, to znaczenie nie zostało przejęte przez polszczyznę (powrócę do tego w dalszej części niniejszego artykułu).

Obecnie wyraz *bestseller* jest, jak się wydaje, używany w angielszczyźnie częściej niż dawniej. Trudno oczywiście podać tutaj jednoznaczne dane, ale pewnych wskazówek mogą dostarczyć kwerendy przeprowadzone na podstawie anglojęzycznych korpusów. I tak w korpusie BNC⁶ słowo *bestseller* / *best-seller* / *best seller* (taktowane jako lemma, a zatem biorące pod uwagę zarówno *bestseller* / *best-seller*, jak i liczbę mogą *bestsellers*) pojawia się

⁵ Ze względów stylistycznych podaję tutaj tłumaczenia używając rzeczowników rodzaju męskiego, ale są one naturalnie używane generycznie i mogą odnosić się również do autorek i artystek.

⁶ Rozwinięcie skrótów nazw korpusów znajduje się na końcu artykułu.

301 razy (korpus liczy 98.313.429 słów, a zatem formy *bestseller* i *bestellers* stanowią 0,0003% całości korpusu). Trzeba zaznaczyć, że BNC jest korpusem już stosunkowo starym (najnowsze teksty pochodzą z 1993 r., a zatem sprzed ponad ćwierć wieku). W korpusie COCA (korpus ten należy do tzw. korpusów monitorujących, a zatem jest stale uaktualniany o nowe teksty) omawiane konstrukcje pojawiają się już 6.093 razy, co przy wielkości korpusu wynoszącej obecnie (listopad 2020) 1.001.610.938 słów daje nam już 0,0006%, a zatem dwukrotnie więcej niż w wypadku BNC. Wydaje się zatem, że częstotliwość użycia omawianych konstrukcji ma tendencję wzrostową, co jest zrozumiałe (przede wszystkim ze względów marketingowo-reklamowych).

3. Konstrukcja *bestseller* w polszczyźnie: uwagi wstępne

Trudno jednoznacznie określić, kiedy po raz pierwszy pojawił się w polszczyźnie anglicyzm leksykalny *bestseller*. Niestety w wypadku polszczyzny brak jest słownika, który w tak precyzyjny sposób podawałby daty pierwszych wystąpień wszystkich słów (jak robi to – w wypadku angielszczyzny – OED⁷). Pewną wskazówką mogą być jednak badania korpusowe: w NKJP omawiany wyraz pojawił się po raz pierwszy w 1951 r. (jedno poświadczenie, pochodzące ze *Zniewolonego umysłu* Czesława Miłosza). Podobne wyniki uzyskamy, przeprowadzając prostą kwerendę w NFJP: pierwsze poświadczony użycie wyrazu *bestseller* przypada również na 1951 r. (w innym jednak źródle: pochodzi ono z polskiego przekładu książki N. Wasiljewa)⁸. Warto zaznaczyć, że w obu wypadkach (NKJP oraz NFJP) słowo pojawiło się już w postaci zasymilowanej morfologicznie (*bestsellerów*, tj. w dopełniaczu liczby mnogiej). Wyraz ten jest już zatem stosunkowo starym anglicyzmem w polszczyźnie, tym niemniej trzeba podkreślić, że pojawił się w polszczyźnie wiele lat po pojawieniu się wyrazu *bestseller* w angielszczyźnie.

Jeszcze trudniej wyrokować o częstotliwości pojawiania się omawianego wyrazu w języku polskim. Pojawia się on stosunkowo często, co oczywiste, w materiałach reklamowych wydawców książek, na ich stronach internetowych itp., a także na okładkach książek (por. np. „Autor światowych

⁷ Nie jest to naturalnie zarzut pod adresem polskich leksykografów: polski rynek leksykograficzny jest bowiem znacznie mniejszy i uboższy niż rynek anglojęzyczny, a zatem dostępne są znacznie skromniejsze środki na badania leksykograficzne i tworzenie nowych słowników.

⁸ NFJP wskazuje, że jest drugie wydanie książki. Być może zatem omawiane słowo pojawiło się już wcześniej w polszczyźnie, jednak brak takiego potwierdzenia w fotokorpusie.

bestsellerów” – napis na okładce książki *Sapiens. Od zwierząt do bogów* autorstwa Yuvala Noaha Harariego wydanej przez Wydawnictwo Literackie). Znacznie trudniej jest jednak wyrokować o jego częstotliwości w polszczyźnie ogólnej. Podobnie jak w wypadku angielszczyzny, pewną wskazówką mogą być badania korpusowe: w NKJP znajdziemy 5.439 poświadczeń omawianej konstrukcji, wliczając formy w przypadkach zależnych (korpus pełny, wyszukiwarka Pelcra). Do powyższej liczby możemy dodać 179 poświadczeń konstrukcji *bestseller* i form odmienionych (można ją traktować jako formę zasymilowaną na poziomie grafii; do problemu tego powrócę w dalszej części artykułu). Dodatkowo znajdziemy kilka wystąpień konstrukcji zapisanej jako *best-seller* lub *best seller* (nie biorę ich jednak pod uwagę, gdyż formy te występują często w anglojęzycznych cytatach⁹ lub same funkcjonują jako cytaty z angielszczyzny¹⁰).

Łącznie w NKJP można zatem znaleźć 5.618 wystąpień konstrukcji *best-seller* / *bestseller* i ich form odmienionych. Korpus liczy obecnie 1.524.696.745 słów (według wyszukiwarki Pelcra), a omawiane konstrukcje stanowią 0,0004% korpusu. Ich częstotliwość jest więc zbliżona do wyniku uzyskanego w wypadku BNC. Można zatem powiedzieć, że wyraz ten raczej nie należy do grupy zapożyczeń mało znanych i rzadko używanych. Dodać trzeba, że NKJP nie jest już niestety aktualizowany (jego kompilowanie zakończyło się w 2012 r.), i – co za tym idzie – nie zawiera najnowszych tekstów. Być może obecna częstotliwość wyrazu *bestseller* w polszczyźnie jest wyższa niż wynikałoby to z kwerendy w NKJP.

4. Wyraz *bestseller* w słownikach języka polskiego

Po nakreśleniu krótkiego tła historycznego oraz przedstawieniu informacji o częstotliwości użycia możemy przejść do analizy występowania konstrukcji *bestseller*. Zacznijmy od porównania definicji omawianej formy w różnych słownikach języka polskiego, począwszy od SJP Dor:

Książka, która zdobyła w pewnym okresie największą pokupność, największe powodzenie [SJP Dor].

⁹ Anglojęzyczne cytaty w NKJP to np. teksty piosenek czy cytaty artykułów angielskich wklejane na polskojęzyczne fora, z których zacerpnięte zostały teksty do korpusu.

¹⁰ Są to np. różnego rodzaju tytuły lub inne nazwy własne, por. przykład zacerpnięty z NKJP: „Od października 2006 do września następnego roku przez 51 tygodni była na liście New York Times Hardcover Nonfiction Best Seller, na początku grudnia zdobywając czwarte miejsce”.

Książka, która w określonym czasie cieszy się nadzwyczajnym powodzeniem, jest najbardziej pokupna, niezależnie od swych wartości literackich i artystycznych [SJPSzym].

Bestseller to książka ciesząca się ogromnym powodzeniem, sprzedawana w bardzo dużej liczbie egzemplarzy [...] Także film, płyta lub inna rzecz bardzo popularna lub sprzedawana w dużych ilościach [ISJP].

Książka, która w określonym czasie cieszy się nadzwyczajnym powodzeniem, jest najchętniej kupowana, przynosi największe zyski, niezależnie od swych wartości artystycznych; także: o takim utworze muzycznym, filmowym itp. [USJP].

Książka, która zdobyła bardzo dużą popularność; też: taka płyta lub film [SJPPWN].

Książka, która zdobyła bardzo dużą popularność, sprzedawana w wielkich nakładach; także taka płyta lub film [WSWO, SZA].

Dzieło książkowe, muzyczne lub filmowe, które osiągnęło w jakimś czasie sporą popularność i sprzedało się w dużej ilości egzemplarzy [WSJP].

Dodatkowo ISJP, WSWO, WSJP oraz SZA zaznaczają również istnienie wariantowego zapisu *bestseler*, z adnotacją, że ten zapis jest rzadszy niż *bestseller* (co potwierdza kwerenda w NKJP, zob. wyżej). UJSP również podaje oba warianty zapisu, ale, co ciekawe, w odwrotnej kolejności (*bestseler*, *bestseller*), co wydaje się sugerować, że forma *bestseler* jest traktowana jako częstsza lub jako rekomendowana. Oba warianty zapisu podaje również SJPPWN, ale w kolejności *bestseller*, *bestseler*. Warto też dodać, że ISJP, WSWO, UJSP, SJPPWN oraz WSJP uwzględniają również derywat *best-sellerowy* / *bestselerowy*.

Jak widać, praktycznie wszystkie wymienione powyżej słowniki (być może z wyjątkiem ISJP, zob. uwagi poniżej) definiują słowo *bestseller* w podobny, aczkolwiek nie identyczny, sposób. Słowniki najwcześniejsze (SJPDor i SJPSzym) definiują omawiane słowo jedynie w odniesieniu do książki (SJPSzym oraz późniejszy USJP podkreślają dodatkowo, że status bestsellera jest niezależny od jej wartości artystycznej). Słowniki wydane później podkreślają natomiast, że słowo odnosi się głównie do książek, ale równocześnie zaznaczają, że może być używane również w kontekście filmów czy muzyki (chodzi zapewne o płyty CD/DVD/Bluray). Jak już zaznaczono wyżej, na tle innych słowników wyróżnia się ISJP, nie tylko ze względu na inną strukturę definicji¹¹, ale także – a może przede wszystkim – ze względu na treść: jest to bowiem jedyny z analizowanych słowników, który nie zawęży definicji do książek czy płyt, ale zaznacza, że słowo może

¹¹ ISJP jest słownikiem bardzo nietypowym w polskiej leksykografii. Posiada całodzianowe definicje, a także specyficzny układ graficzny (informacje gramatyczne są złożone mniejszą wielkością czcionki i wydrukowane w osobnej kolumnie). Inspiracją do stworzenia słownika, jak pisze w przedmowie jego redaktor naczelny, Mirosław Bańko, były brytyjskie słowniki (wydawnictwa Collins) przeznaczone dla osób uczących się języka angielskiego jako obcego.

odnosić się także do innych (jednak niesprecyzowanych bliżej) towarów dobrze się sprzedających. Ciekawe jest jednak to, że później wydane słowniki (UJSP, SJPPWN, WSWO, SZA oraz WSJP) rezygnują z takiego rozszerzenia i ponownie niejako „wracają” do definiowania omawianego wyrazu jedynie w kontekście książek, filmów i muzyki.

5. Wyraz *bestseller* w odniesieniu do towarów niebędących dobrami kultury (książka, muzyka, film)

Omawiany wyraz stale rozszerza swoje znaczenie i jest dzisiaj używany nie tylko w odniesieniu do dóbr kultury (książek, muzyki czy filmów, por. definicje słownikowe zacytowane wyżej), ale i bardzo wielu różnych innych towarów (co – jako jedyny – w jakimś stopniu uwzględnia ISJP). Kilka takich przykładów użycia słowa *bestseller* zamieściłem w jednym z moich wcześniejszych artykułów (Zabawa 2018: 107–109). Nowością jest fakt, iż omawiane słowo jest dzisiaj często używane, jak się wydaje, ze względów reklamowo-marketingowych, a zatem ma nie tyle funkcję informującą („rzecz najczęściej kupowana”), ile raczej perswazyjną („kup ten produkt, bo dużo osób już go kupiło, a zatem na pewno jest dobrej jakości i w dobrej cenie”). Znaczenie to jest dziś bardzo częste, por. przykłady wynotowane z sieci:

- (1) Patrząc na listę europejskich bestsellerów widać wyraźnie jak bardzo lubiane są obecnie SUV-y i crossovery [<https://www.wyborcierowcow.pl/>¹²].
- (2) Kaski rowerowe / mtb / szosowe. Bestsellery [<https://www.cycleshop.pl/>].
- (3) Bestsellery to najczęściej kupowane i najbardziej popularne wina wśród naszych klientów [<https://www.marekkondrat.pl/>].
- (4) Bestsellery. Znajdziesz tu ulubione włoskie delikatesy fanów słonecznej Italii. Wyjątkowe włoskie wędliny takie jak Prosciutto di Parma, mięso na Carpaccio, a także oryginalny włoski ser Parmigiano Reggiano oraz wiele odmian owczego sera Pecorino sprawia, że poczujesz się jak we Włoszech [<https://winotoskaniu.pl/>].
- (5) Na pewno znajdziesz coś dla siebie wśród bestsellerowych ubrań, butów i dodatków z najlepszych marek! [<https://answear.com/>].
- (6) Bestsellery mikrofalowe na gorące powietrze 2020 [<https://test-vergleiche.com/pl/>].
- (7) BestSeller Cenowy – Laptop tygodnia! [<https://www.computer-alliance.pl/>].
- (8) Bestsellerowe perfumy damskie [...] Bestsellery damskich perfum w najlepszych cenach! [<https://www.perfumeria.pl/>].
- (9) Nasz bestseller – Proszek Buzzy Universal 3,3kg+Żel do prania 1,54l + Pianka i chusteczki uniwersalne [<https://drogeria.sklep.pl/>].

¹² Podaję tutaj (i przy kolejnych przykładach) jedynie adresy stron głównych. Data ostatniego dostępu do wszystkich stron wymienionych w artykule: 16.11.2020. W cytatach poprawiono oczywiste usterki o charakterze ortograficznym (literówki); nie wprowadzono jednak żadnych innych zmian.

Powyższe przykłady wskazują, że wyraz *bestseller* / *bestsellerowy* może odnosić się np. do artykułów spożywczych, napojów, odzieży, butów, perfum, środków czystości, środków lokomocji (samochody, rowery itp.), sprzętu AGD, RTV itp. Można zaryzykować tezę, że może być użyty w połączeniu z praktycznie dowolnym towarem oferowanym w sklepach.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy omawiane w niniejszej sekcji rozszerzenie znaczenia słowa *bestseller* nastąpiło pod wpływem angielszczyzny czy też jest wynikiem wewnętrznych przemian polszczyzny. Z jednej strony, jak już wspomniałem wyżej, rozszerzenie znaczenia nastąpiło najprawdopodobniej ze względów marketingowych, w celu zachęcenia potencjalnego klienta do faktycznego zakupu. Z drugiej jednak, nie można nie dodać, że słowniki angielskie definiują omawiany wyraz w znacznie szerszy sposób, wskazując co prawda, że odnosi się on przede wszystkim do książek, ale jednocześnie zaznaczając, że może wystąpić w kontekście praktycznie dowolnego towaru, por. jedną z definicji podanych przez OED (zob. sekcję 2). Podobne definicje znajdziemy w wielu innych słownikach angielskich¹³. Co więcej, konstrukcja *bestseller(s)* / *best seller(s)* często pojawia się na anglojęzycznych stronach internetowych oferujących najrozmaitsze towary na sprzedaż. Być może działały tutaj oba procesy i angielszczyzna wpłynęła (i wpływa nadal) na rozszerzenie się procesu dokonującego się już na gruncie polszczyzny.

6. Wyraz *bestseller* w odniesieniu do usług

Wyraz *bestseller* nadal rozszerza swoje znaczenie i konteksty użycia. Po pierwsze, pojawia się on obecnie nie tylko w kontekście typowych zakupów w sklepach (por. przykłady 1–9), ale także np. zamawiania dań w restauracji czy barze, a zatem miejscu, gdzie mamy do czynienia z pewną usługą, por. poniższe przykłady:

- (10) Jedno tylko rzadko się udaje w Marafiki: schudnąć. Jedzenie przygotowane przez naszych zanzibarskich kucharzy jest zbyt pyszne, by go sobie odmawiać. Nasze bestsellery to grillowana ośmiornica podawana na pieczonych ziemniakach i tatar z tuńczyka i awokado [<http://www.marafikizanzibar.com/>].
- (11) Zapraszamy na eksperymenty sezonowe, jak też na nasze bestsellery jak krewetki w białym winie, czosnku i peperoncino czy grillowane żeberka jagnięce w maśle pistacjowym [<http://www.hotelarte.pl/>].

¹³ Podobną (tj. szerszą) definicję znajdziemy w polskim ISJP (jest on jednak wyjątkiem na tle innych polskich słowników; co więcej, słowniki polszczyzny wydane później – jak już zaznaczono – ponownie definiują omawiany wyraz w odniesieniu jedynie do książek, muzyki i filmów).

- (12) Dzisiejszy bestseller! Chicken burger. Soczysta pierś w autorskiej marynacie w połączeniu z autorskim tzatziki, serem favita i antipasti [<https://www.facebook.com/>].
- (13) Jakość mówi sama za siebie: nasz bestseller wśród hamburgerów jest smakowicie przyprawiony i dostępny w wielu rozmiarach [<https://www.foodworks.com/>].

Po drugie, obecnie słowo *bestseller* pojawia się nie tylko w odniesieniu do dóbr materialnych, ale również – i to użycie można, jak się wydaje, zaklasyfikować jako zupełnie nowe – w odniesieniu do różnego rodzaju usług (często o charakterze niematerialnym), takich jak np. zabiegi medycyny leczniczo-estetycznej, kursy językowe, kursy nauki tańca czy kursy związane z uprawianiem jakiejś dyscypliny sportowej. Słowo może się też odnosić do nietypowych, oryginalnych prezentów (takich jak np. skok ze spadochronem, jazda samochodem terenowym, lot balonem itp.), por. następujące przykłady wynotowane z Internetu:

- (14) Sprawdź nasze bestsellery i specjalne zabiegi w letniej ofercie SPA [...] Świątuj z nami wielki powrót Isolda SPA. Ponownie otwieramy 6 czerwca i na tą okazję przygotowaliśmy nasze bestsellery zabiegowe w promocyjnych cenach [<https://tristan.com.pl/>].
- (15) Zobacz bestsellery ESKK. Sprawdź aktualną listę najpopularniejszych kursów z naszej oferty. Angielski dla początkujących. Również online [<https://eskk.pl/>].
- (16) Bestseller. Kurs tańca: Second Waltz – Dmitri Shostakovich, Andre Rieu. Charakter: Romantyczny. Typ: Walc Wiedeński. Długość choreografii: 2 min. 07 sek. Długość kursu: 54 min [<https://pierwszytanieonline.pl/>].
- (17) Nasze bestsellery teraz w super cenie! Nasz bestseller -30%! 245€ 7h pakiet szkoleniowy / taka cena na bookingi¹⁴ do 15.08.2020! 7 godzinny bestseller – teraz w jeszcze lepszej przedsezonowej cenie! [dotyczy 7-godzinnego kursu kitesurfingu; <https://kitemotion.pl/>].
- (18) Bestsellery. Najczęściej kupowane. Skok ze spadochronem [...] Jazda OFF ROAD 4x4 [...] Strzelanie na strzelnicy [<https://prezentmarzen.com/>].

Kolejne użycia słowa *bestseller* dotyczą oferty zakwaterowania (domy wakacyjne, hotele itp.):

- (19) 7 noclegów w mobile home¹⁵ dla 4 osób począwszy od € 315,00! Nasze bestsellery, domki najczęściej wybierane przez rodziny z dziećmi: Saturno XXXL: największy, z 3 pokojami i 2 łazienkami, oddzielną strefą living¹⁶ i tarasem o powierzchni 20 m²: dzieci mają zapewnioną niezbędną przestrzeń! (do 8 osób) [<https://www.villaggiobarricata.com/>].
- (20) Jeden z naszych bestsellerów w mieście Karpacz! Obiekt Apartamenty Rezydencja Parkowa Sun&Fun położony jest w Karpaczu, w pobliżu całorocznego toru saneczkowego Alpine Coaster, letniego toru saneczkowego Kolorowa oraz

¹⁴ Warto zwrócić uwagę na całkowicie nieuzasadnione użycie anglicyzmu *bookingi* (zamiast rodzimego *rezerwacje*).

¹⁵ Mamy tutaj ponownie od czynienia z całkowicie nieuzasadnionym użyciem anglicyzmu.

¹⁶ Zamiast *strefą living* lepiej byłoby chyba *strefą dzienną*.

parku rozrywki Kulak Park. Oferuje on bezpłatne WiFi oraz taras [<https://www.booking.com/>].

- (21) Jeden z naszych bestsellerów w mieście Gliwice! Obiekt Raciborska Royal Apartment położony jest w Gliwicach, 1,8 km od hali widowiskowo-sportowej Arena Gliwice i 2,3 km od stadionu Piasta Gliwice [<https://www.booking.com/>].

Inne wystąpienie omawianego słowa odnosi się do kodów rabatowych. Taki kontekst użycia można zakwalifikować jako całkowicie nietypowy, gdyż nie odnosi się do towarów czy usług, które można zakupić, a raczej do potencjalnej możliwości ich zakupu (za niższą cenę):

- (22) Nasze bestsellery. Greenpoint -30%. H&M -20%. Philips do -40% [dotyczy kodów rabatowych otrzymywanych przy korzystaniu z bankowości elektronicznej jednego z banków; <https://www.ing.pl/>].

Mamy tu do czynienia z podobnym problemem, jak tym opisanym w sekcji 5. Nie sposób jednoznacznie i bezdyskusyjnie rozstrzygnąć, czy dalsze rozszerzanie znaczenia, opisane w niniejszej sekcji, jest oparte na modelu angielskim czy też nastąpiło już na gruncie polszczyzny. Warto podkreślić, że angielskie konstrukcje *bestseller(s)* / *best seller(s)* występują często np. na anglojęzycznych stronach restauracji i barów, ich profilach w mediach społecznościowych, na stronach oferujących pokoje do wynajęcia itp. Można zatem powiedzieć, że słowo *bestseller* rozszerza swoje znaczenie również w angielszczyźnie, stale pojawiając się w nowych kontekstach.

Wydaje się zatem, że można założyć, że choć opisywane w niniejszej sekcji rozszerzanie znaczenia polskiego wyrazu nastąpiło już na gruncie polszczyzny, przede wszystkim ze względów pozajęzykowych (marketingowo-reklamowych), to jednak wpływ angielszczyzny nie był tu zapewne bez znaczenia.

7. Uwagi końcowe

Wyraz *bestseller* jest bardzo ciekawy, ze stale rozszerzającym się znaczeniem i pojawiającymi się nowymi kontekstami użycia. Omawiane słowo jest jednocześnie zapożyczeniem właściwym, zapożyczeniem semantycznym, a także rodzimym neosemantyzmem. Zostało ono bowiem na początku, w swoim najbardziej podstawowym i typowym znaczeniu (tj. w odniesieniu do książek), przejęte z angielszczyzny (a zatem jest anglicyzmem leksykalnym). Następnie zaczęły pojawiać się nowe znaczenia, zarówno motywowane wpływem angielszczyzny (a zatem słowo jest anglicyzmem semantycznym), jak i wewnętrznym rozwojem polszczyzny, z powodów reklamowo-marketingowych (a zatem wyraz jest również rodzimym neosemantyzmem).

Omawiany wyraz jest pożyczką zasymilowaną zarówno na poziomie fonologii¹⁷, jak i morfologii oraz semantyki. Wyraz podlega odmianie (podobnie jak rzeczowniki rodzime) i stał się już bazą dla nowych derywatów: jak już wspomniano w sekcji 4, nowsze słowniki notują przymiotnik *bestsellerowy* / *bestselerowy*. W tekstach internetowych znajdziemy także przysłówek *bestsellerowo*, por. kilka wybranych przykładów:

- (23) Bestsellerowo rozpoczynamy tydzień! Taka okazja może się nie powtórzyć. Tylko dzisiaj „Opowiadania bizarne” za 14,90 zł [<https://www.facebook.com/>].
- (24) Bestsellerowo o życiowych prawdach [<http://ww.przystan-literacka.pl/>].
- (25) Pięć Przemian – cztery książki Moniki Biblis (zestaw bestsellerowo-świąteczny) [<http://kuchnia5przemian.pl/>].

Z nieco mniej jednoznaczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku asymilacji na poziomie grafii. Podwojenie tej samej litery, z którym mamy do czynienia w przypadku słowa *bestseller*, jest zjawiskiem stosunkowo częstym w angielszczyźnie, w polszczyźnie natomiast spotykane jest rzadko. W procesie asymilacji graficznej podwojone litery angielskie zwykle są zredukowane do jednej, np. ang. *business* > pol. *biznes* (Mańczak-Wohlfeld 1995: 45; Witalisz 2016: 52)¹⁸, jednak w wypadku omawianego leksemu forma *bestseler* istnieje, aczkolwiek – co potwierdza zarówno NKJP, jak i moje własne obserwacje – jest wyraźnie rzadsza niż *bestseller*. Wyraz *bestseller* powinien być zatem zakwalifikowany jako odmieniany, tworzący formy pochodne, ale zachowujący oryginalną pisownię. Tego typu wyrazy są traktowane jako nie w pełni przyswojone (Markowski 2012: 137–138). Jest to nieco zaskakujące w wypadku słowa *bestseller*, biorąc pod uwagę fakt, że jest to zapożyczenie już stosunkowo stare (por. jego obecność w słownikach; sekcja 4)¹⁹.

Warto zwrócić także uwagę, że polszczyzna nie przejęła wszystkich znaczeń angielskiego wyrazu *bestseller*. Może on bowiem być używany w angielszczyźnie na określenie osoby, która stworzyła dobrze sprzedające się dzieło,

¹⁷ Jak słusznie pisze A. Witalisz (2016: 45–46), adaptacja fonologiczna polega na wymianie głosek angielskich na najbliższej im odpowiadające głoski polskie. Podlega jej zdecydowana większość anglicyzmów właściwych w polszczyźnie i wyraz *bestseller* nie jest tutaj wyjątkiem.

¹⁸ Nie jest to naturalnie absolutną regułą; zdarzają się wyjątki, por. np. *babysitter*, *jazz*, *mass media* czy *downhill*.

¹⁹ Z podobnym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku wyrazu *weekend*. Jest to również zapożyczenie dość już stare, odmieniane i tworzące formy pochodne (np. *weekendowy*, *weekendowicz*), a mimo to zachowujące oryginalną pisownię (Markowski 2012: 138). Można co prawda natrafić czasem na zapis typu *likend* / *likent*, ale ma on charakter żartobliwy i jedynie bardziej uświadamia nam obcość zapisu angielskiego. Tego typu zjawisko (asymilacja morfologiczna połączona z brakiem asymilacji na poziomie grafii) nie jest jednak, jak się wydaje, częste.

np. książkę (por. definicję zaczerpniętą z OED i przywołaną w sekcji 2). To znaczenie jednak, jak się wydaje, nie zostało przejęte przez polszczyznę. Jego rolę pełnią derywaty, takie jak *bestsellerowy* (np. *bestsellerowy autor kryminalów*).

Na zakończenie warto pokusić się o krótką ocenę omawianego słowa pod względem normatywnym. Dunaj i Mycawka (2017: 69) piszą o dwóch najbardziej przydatnych kryteriach (przy ocenie anglicyzmów w polszczyźnie): wystarczalności i ekonomiczności. Czasem przydatne bywa, jak stwierdzają autorzy, również kryterium trzecie: uzualne, tj. dotyczące stopnia rozpowszechnienia. Dodać można również kryterium przejrzystości semantycznej, tj. stopnia zrozumiałości (które jednak wiąże się w znacznym stopniu z kryterium uzualnym)²⁰.

Wyraz *bestseller* spełnia kryterium wystarczalności (brak zwięzłego jednowyrazowego rodzimego odpowiednika), co wiąże się również z kryterium ekonomiczności: potencjalne polskie odpowiedniki (*najlepiej sprzedający się* itp.) są znacznie dłuższe, a przez to mniej wygodne²¹. Co równie istotne, wyraz nie stwarza problemów morfologicznych i umożliwia bezproblemowe tworzenie derywatów.

Kryterium dotyczące stopnia rozpowszechnienia również jest spełnione: omawiane słowo jest używane stosunkowo często i jest, jak się wydaje, powszechnie zrozumiałe. Trzeba jednak dodać, że nieco kontrowersyjny jest stopień spełnienia kryterium przejrzystości semantycznej: z jednej strony, jak wspomniano wyżej, słowo jest zasadniczo zrozumiałe, także – jak się wydaje – przez osoby nieznające języka angielskiego lub znające go słabo. Z drugiej jednak strony, może ono budzić pewne wątpliwości interpretacyjne: jak już wspominałem w sekcji 5, jest ono często używane nie tyle w znaczeniu ‘najlepiej sprzedającego się produktu danego typu’, ile jest raczej zachętą do kupna kierowaną dla klienta. Co więcej, nie sposób oprzeć się wrażeniu, że czasem wyraz jest używany całkowicie bezrefleksyjnie i ruguje z określo-

²⁰ Szeroki przegląd różnych kryteriów poprawności językowej (w odniesieniu do innowacji językowych) można znaleźć w artykule B. Walczaka (1995). Autor omawia bardzo wiele kryteriów wynotowanych w trakcie lektury powojennych prac z zakresu kultury języka, słusznie jednak stwierdzając, że część z nich jest kontrowersyjna albo trudna (czy nawet niemożliwa) do zastosowania. Trzeba zaznaczyć, że omawiane przez autora kryteria mają zastosowanie przede wszystkim do polszczyzny ogólnej; inaczej rzecz ma się np. w wypadku odmian zawodowych (zob. artykuł na temat normatywnej oceny anglicyzmów w takich odmianach, A. Witalisz 2019).

²¹ Warto jednak zauważyć, że Walczak (1995: 6) postrzega kryterium ekonomiczne w szerszym znaczeniu, stwierdzając, że ekonomiczny jest nie tylko taki wyraz, który jest krótszy, ale także np. bardziej precyzyjny (pod względem semantycznym). Komunikat taki jest wówczas łatwiejszy do zrozumienia, co również wiąże się z ekonomią języka.

nych kontekstów inne wyrazy, które byłyby odpowiedniejsze i lepiej wyrażały daną treść, co może prowadzić do zubożenia semantycznego języka (por. opis „wyrazów modnych” u A. Markowskiego; Markowski 2018: 210–232).

Można powiedzieć, że ocena normatywna omawianego słowa nie jest w pełni jednoznaczna i wszystko zależy od konkretnego kontekstu. Konstrukcje takie jak *najpopularniejszy kurs języka niemieckiego* czy *najchętniej wybierany burger* są – w moim odczuciu – daleko lepsze niż *bestsellerowy kurs języka niemieckiego* czy *bestsellerowy burger*. Można zatem zaapelować do twórców tekstów, które następnie zostają zamieszczane na stronach internetowych restauracji, szkół językowych itp., że nie zawsze *bestseller* jest najtrafniejszym słowem w danym kontekście i czasem warto rozważyć jego zastąpienie innym słowem, być może nieco mniej nośnym marketingowo, za to znacznie lepszym językowo.

Skróty nazw korpusów

- BNC – *British National Corpus (BNCWeb)*, <<http://bncweb.lancs.ac.uk/>>, dostęp: 16.11.2020.
COCA – *Corpus of Contemporary American English*, <<https://www.english-corpora.org/coca/>>, dostęp: 16.11.2020.
NFJP – *Narodowy Fotokorpus Języka Polskiego*, <<http://nfjp.pl/>>, dostęp: 05.01.2021.
NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, <<http://nkjp.pl/>>, dostęp: 16.11.2020.

Skróty nazw słowników

- OED – *Oxford English Dictionary*, <<https://oed.com/>>, dostęp: 16.11.2020.
ISJP – Bańko M. (red.) (2000): *Inny słownik języka polskiego* PWN. Warszawa.
SJPDor – Doroszewski W. (red.) (1958–1969): *Słownik języka polskiego*, <<http://sjpd.pwn.pl/>>, dostęp: 16.11.2020.
SJPPWN – Drabik L., Sobol E. (red.) (2007): *Słownik języka polskiego* PWN. Warszawa.
SJPSzym – Szymczak M. (red.) (1978–1981): *Słownik języka polskiego*. Warszawa.
SZA – Mańczak-Wohlfeld E. (red.) (2010): *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*. Warszawa.
USJP – Dubisz S. (red.) (2003): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa.
WSJP – Żmigrodzki P. (red.): *Wielki słownik języka polskiego*, <<https://wsjp.pl/>>, dostęp: 16.11.2020.
WSWO – Bańko M. (red.) (2003): *Wielki słownik wyrazów obcych* PWN. Warszawa.

Literatura

- Dunaj B., Mycawka M. (2017): *O potrzebnych i niepotrzebnych zapożyczeniach z języka angielskiego*. „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” XII, s. 67–80.
Mańczak-Wohlfeld E. (1995): *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Kraków.
Markowski A. (2012): *Wykłady z leksykologii*. Warszawa.

- Markowski A. (2018): *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Nowe wydanie. Warszawa.
- Walczak B. (1995): *Przegląd kryteriów poprawności językowej*. „Poradnik Językowy” IX–X, s. 1–16.
- Witalisz A. (2016): *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*. Kraków.
- Witalisz A. (2019): *Kryteria oceny poprawności anglicyzmów w profesjolektach*. „Poradnik Językowy” VIII, s. 46–57.
- Zabawa M. (2018): Pokój, bestseller, galeria, klinika – *nowe neosemantyzmy w polszczyźnie*. „Poradnik Językowy” II, s. 104–115.